

Proč cituji judikaturu aneb pár osobních důvodů, proč číst knihu *Citační analýza judikatury**

Karel Šimka**

Soudcem Nejvyššího správního soudu jsem skoro dvacet let. Začal jsem jako správně-soudní neopeřenec, pro něhož byla tehdejšími zkušenými praktiky hojně užívaná (Mazancova) sbírka Soudní judikatura ve věcech správních jen matně tušenou krajinou. Ale zas jsem jako mladý chytrolín zocelený zahraničními studijními pobyty věděl, že existuje judikatura německého Spolkového ústavního soudu a komentáře k Základnímu zákonu, jejichž myšlenky se dají dobře transplantovat do tehdejší pubertální české právní reality. I využil jsem toho (viz můj judikát o vázanosti veřejné správy vlastní správní praxí – rozsudek ze dne ze dne 28. 4. 2005, č. j. 2 Ans 1/2005-57, č. 605/2005 Sb. NSS).

První léta na NSS jsem byl okouzlen možnostmi, jež práce na nejvyšší instanci skýtala. Projevovalo se to hojnými citacemi judikatury a důkladně, až detailně argumentovanými rozhodnutími. Například k zásadě *in dubio pro libertate* v rozsudku rozšířeného senátu ze dne 16. 10. 2008, č. j. 7 Afs 54/2006-155, č. 1778/2009 Sb. NSS. Odkazuji v něm na rozhodnutí NSS, Ústavního soudu i Soudního dvora a je opravdu velmi košatý.

Následovala doba zkracování. Zejména pasáží, že rozhodnutí krajského soudu je přezkoumatelné. Začínali jsme s možná i dvacetřádkovým odstavcem plným odkazů na judikaturu NSS i Ústavního soudu (např. rozsudek ze dne 4. 2. 2010, č. j. 7 Afs 1/2010-53). Nyní často píšu jen, že rozsudek přezkoumatelný je, a ve dvou větách vysvětlím proč. Bez odkazů na z mého pohledu notoricky známou a vlastně i triviální prejudikaturu. Například rozsudek ze dne 14. 7. 2005, č. j. 2 Afs 24/2005-44, č. 689/2005 Sb., k pojmu nepřezkoumatelnosti je jedním z těch z mého pera, jež jsou citovány nejčastěji, ačkoli jistě nejde o můj největší přínos správní judikatuře.

Judikaturu cituji z několika důvodů různé míry závažnosti:

V první řadě proto, že už nechci jinými slovy říkat dávno řečené. Tedy vlastně z lenosti.

Pak proto, že si na judikát vzpomenu. Tento důvod bych zvláště u délesloužících soudců nepodceňoval. Samolibost kombinovaná s neschopností postihnout vše se projevuje tím, že si častěji než na jiná vzpomenu na svá vlastní rozhodnutí.

A pak samozřejmě judikaturu cituji kvůli tomu, k čemu je opravdu užitečná, tedy pokud vyřešila nějaký vskutku nejasný problém a „materiálně“ vytvořila či zpřesnila určité pravidlo chování. Pak je to, jako kdybych citoval a aplikoval zákon.

Oproti představám právních vědců, kteří produkci soudců vysokých soudů sledují a analyzují, se nad tím, co kdy budu citovat, zamýšlím méně metodicky, než by si věc asi zasloužila. Přesto jakési metodické minimum používám:

Když se zabývám tím, jak se judikatura vyvíjela, postupuji chronologicky a tematicky (viz např. body 13 až 22 rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 2. 2015, č. j. 6 Afs 116/2014-44, č. 3244/2015 Sb. NSS).

* HARAŠTA, J., SMEJKALOVÁ, T., NOVOTNÁ, T., ŠAVELKA, J., POLČÁK, R., KASL, F., LOUTOCKÝ, P., MÍŠEK, J. *Citační analýza judikatury*. Praha: Wolters Kluwer, 2021.

** JUDr. PhDr. Karel Šimka, Ph.D., LL.M., Nejvyšší správní soud, Brno / The Supreme Administrative Court, Brno, Czech Republic / E-mail: karel.simka@nssoud.cz

Když zmiňuji judikaturu k určité otázce, snažím se citovat tu původní, nejstarší, a nikoli novější, jež tu původní jen zopakovala, aniž by něco významného dodala. Proto můj narcismus trpí, je-li kupříkladu k důkazní roli účetnictví v daňovém řízení namísto mého prastarého rozsudku ze dne 30. 1. 2008, č. j. 2 Afs 24/2007-119, č. 1572/2008 Sb. NSS, citován nějaký pozdější, vztahující se k nynějšímu daňovému řádu.

Když se dostanu do úzkých s judikáty, které mému náhledu úplně nekonvenují, nezamlčím je. Naopak, s větším či menším úspěchem se pokouším s nimi vypořádat (viz část III.2.3 Eurokonformita v rozsudku rozšířeného senátu ze dne 22. 10. 2014, č. j. 8 As 55/2012-62, č. 3155/2015 Sb. NSS).

Právo aplikované v praxi mám spíše za argumentační řemeslo a někdy za umění než za vědu v přísném popperovském smyslu. I když v rozsudcích zčásti používáme „rigorózní“ metodologii, v těch opravdu sporných a obtížných pasážích nakonec jde o to, který z více nabízejících se argumentů jdoucích různými směry uznám jako soudce za přesvědčivější. Judikatura, kterou při své úvaze cituji, proto nutně je součástí mé v posledku volní úvahy a užiji ji v šedé zóně pokud možno tak, abych přesvědčovací účinek svého textu posílil, a nikoli oslabil.

V divadle, jímž je rozhodovací činnost vysokého soudu, tak judikatura plní nejružnější funkce. Její základní rolí je nicméně vymezovat jeviště a jeho mantinely. V tomto ohledu se české soudy neliší od německých, které znám důvěrně, ale v posledku asi ani od zaocéánských, mohu-li soudit z odborné četby. Zásadu setrvat na již řečeném bereme vážně a považujeme za rozumnou, neb poskytuje aspoň určitou míru předvídatelnosti práva. Prejudikaturou se tedy nepochybně jako soudci cítíme vázáni. Pokud ji dohledáme (ne vždy se to podaří), následujeme ji, jestliže nám vyhovuje, kličkujeme kolem ní, zdá-li se nám nejasná či pochybná, anebo se proti ní vymezíme, typicky předložením věci do rozšířeného senátu, nemůžeme-li se s ní ztotožnit. Judikatura je nám pomocníkem i překážkou, inspirací i důvodem ke vzteku (to když nás zastaví v tvůrčím rozmachu a přinutí držet se již řečeného).

Jak to vše půjde dál, nevím. Někdy kolem roku 2010, to databáze našich rozhodnutí obsahovala kolem 33000 položek, jsem si začal uvědomovat, že další roky a desetiletí budeme čím dál více hledat v již vydaných rozhodnutích a snažit se nedostat se s nimi do rozporu než vymýšlet nové judikaturní počiny. Tato má obava se zčásti potvrdila. Jen rozhodnutí NSS bylo vydáno přes 80000, vedle toho jsme vázáni judikaturou Ústavního soudu, Evropského soudu pro lidská práva a Soudního dvora. Prostor pro kreativitu se jistě zmenšil, ale že by ubylo možností jak se jako soudce projevit, jsem si nevšiml. Jen se předtím, než vyslovím nějakou převratnou myšlenku, musím daleko pečlivěji než dříve ujistit, že již někdo jiný neřekl k danému problému něco, co by mě zastavilo v rozletu. Znamená to neustálé prohrabování se judikaturou a setrvalou obavou, zda jsem něco nepřehlédl. Výsledek pro právní praxi je však – přes všechny obtíže a nutně se objevující chyby a přehlédnutí – lepší než v našich začátcích. I díky oněm desítkám tisíc rozhodnutí, na nichž stojí praxe dnešního českého právního státu, je aspoň v základních věcech jasno a určitá míra právní jistoty.

Těší mě, že judikatura se čím dál více stává předmětem analýz pokoušejících se o seriózně pojatou metodologii a využívajících práci s důkladně sesbíranými a strukturovanými daty. Doufám, že takovéto analýzy poskytnou větší vhled do mysli soudců, kteří rozhodnutí vysokých soudů vytvářejí, a především že najdou i závislosti a trendy, o nichž dotyční soudci sami ani netuší. Protože – a tím bych skončil – ti, kdo právo tvoří, a soudci vysokých soudů to nepochybně jsou, většinou nemají dostatek prostoru a možná ani schopnosti sami sebe analyzovat. K tomu potřebují jiné, kteří na jejich dílo pohlédnou z odstupu, neutrálně, bez předporozumění a vzpomínek, které vedou k sentimentu. Děkuji akademikům, kteří se o to v této publikaci pokusili, a čtenářům přeji zajímavý a povznášející požitek z četby!